

fra den af de frankiske Konger gennem deres udsendte Dommere anvendte inkvisitoriske Undersøgelse med Hjælp af beedigede Naboers Udsagn; „Sejrspalmen er i Kampen tilfaldet de Tydske“. Senere er det dog blevet paavist, at en Anklagejury — om hvilken Br. havde sagt, at allerede Tilværelsen af en saadan vilde være farlig for hans Lære — var i Virksomhed i Danelagen i England paa en tidligere Tid end Normannernes Erobring (Steenstrup, Maitland, Liebermann), hvorfor flere Forskere have antaget, at ogsaa en Indvirkning fra Nordboerne og deres Ret har gjort sig gjældende (Amira, Vinogradoff), medens dog alle indrømme, at den Form og Art, hvormed Rettergangen ved Edsvorne fremtræder i det anglonormanniske England, er en Udvikling af den frankiske Inkvisitionsproces. Sin store Fortrolighed med den engelske Ret lagde Br. ogsaa for Dagen i andre Arbejder, saaledes i hans Grundrids af de engelske Retskilders Historie, med et Tillæg om de normanniske (1909).

Joh. Stp.

Axel Garboe har i sin Disputats *Kulturhistoriske Studier over Ædelstene med særligt Henblik paa det 17. Aarhundrede* sat sig det formaal, dels at belyse, hvad det 17. aarhundredes medicinske studerende kunde faa at vide gennem studiet af datidens stenbøger, dels at vise, hvorledes kritik og tvivl overfor stenedes formodede værdifulde egenskaber stadig voksede igennem aarhundredet og tilsidst truede med at reducere dem og deres medicinske virkninger in absurdum. Med megen flid og dygtighed har forf. her samlet et righoldigt og kulturhistorisk værdifuldt stof fra det 17. aarhundredes lærde latinske værker om lapidologi, og gennem talrige gode citater gøres der klart og fornuftigt rede for, hvad det var man dengang troede om ædelstenenes virkningsfulde natur, og hvorledes man anvendte dem som amuletter og paa forskellig maade som medicin til indvortes brug.

For dem der dyrker kulturhistoriske studier, er det altid lærerigt at gøre bekendtskab med specialarbejder, der som dette behandler en bestemt tidsalders syn paa en eller anden særlig

side af kulturlivet. Forud for helhedsopfattelsen gaar naturligt de mange forskellige detailstudier. Særlig kulturhistorisk interesse frembyder de steder, hvor Garboe søger at belyse det 17. aarhundredes almindelige tankegang, dets opfattelse af naturen og mennesket og dets tillid til de skjulte kræfter, Gud havde nedlagt i det skabte. Med rette fremhæves det, at hver tid har sin overtro, og at hvad vi kalder overtro naturligvis ikke altid var det for det 17. aarhundredes betragtning. Boetius de Boot, Garboes hovedkilde, advarer saaledes mod troen paa stenenes „overnaturlige“ virkninger, at de f. eks. skulde kunne gøre rig, lykkelig, sejrrig, forudseende o. lign.; derimod skal vi holde os til deres „naturlige“ virkninger, d. v. s. deres indflydelse paa menneskelegemet ad fysisk-kemisk vej. Noget skarpere kunde forf. have trukket de kulturhistoriske linier op og belyst kontinuiteten mellem tidligere tiders og det 17. aarhundredes ædelstenstro. Aarhundredet er studeret for isoleret, uden at det sættes i organisk sammenhæng med før og efter. Dette princip har da ogsaa hævnnet sig, thi man kan nu engang ikke med fuldt udhytte studere en enkelt tids kultur uden henblik paa fortid og eftertid, i saa fald gaar uvægerlig kontinuiteten tabt, og studiet opløser sig i en række sideordnede detailler. Heller ikke det 17. aarhundredes egen kulturhistorie forstaar forf. ret at bruge som baggrund. Han undlader saaledes ganske at udnytte den omstændighed, at de Boot er livlæge hos Kejser Rudolf II, til hvem han dedicerer sin bog (*Gemmarum et lapidum historia*, Hannover 1609), og synes ogsaa at have overset den nære forbindelse mellem alkemien og lægernes ædelstenspræparater.

I nogen grad faar bogen derved præget af en stofsamling og svinger de kulturhistoriske krav. Til gengæld er meget nyt stof fremdraget, og for første gang er det forsøgt udtømmende at fremstille en enkelt tids syn paa og anvendelse af de ædle stene. Af særlig interesse for dansk historie er uddragene af hofapoteker-regnskaberne og Børnehusets afregninger i Rigsarkivet, hvorigennem man faar et udmærket billede af, hvad der virkelig ordineredes i lægernes recepter af ædelstenspræparater, baade til kongelige personer og hofperso-

nalet og til Børnehusets beboere. Kristian IV fik saaledes, efter sit fald med hesten paa Hameln's volde, et „*pulvis ad casum*“, hvortil blandt andet *Bezoar*-sten var anvendt, og Frederik III fik under sin sidste sygdom i februar 1670 et „*pulvis cordialis*“ af følgende sammensætning: „*Rp. Lap. Bez. Orient. veri. scrup. 2. Pulv. Bez. compos. Seun. scrup. 1 misc. f. s. a. pulvis*“, uden at dog denne ædle medicin formaaede at bevare hans liv. Til dronningen ordineredes 22. Juli 1663 et lægemiddel, hvortil blandt andet anvendtes for 8 rigsdaler præparerede perler og for 6 rd. hjortehjerteben (*os de corde cervi*).

*Fr. de F.*

5te Bind af „*Bidrag til den store nordiske Krigs Historie*, udgivne ved Generalstaben“, foreligger nu og omhandler de Begivenheder, som fulgte nærmest efter Magnus Stenbocks Kapitulation i Oldensworth d. 16. Maj 1713, samt den fangne Hærførers Skæbne. Forfatterne er Generalløjtnant A. P. Tuxen, der paa Grund af sin Tjeneste ved den jyske Division i Viborg har søgt Bistand hos Oberst H. W. Harbou, samt for Søkrigshistoriens Vedkommende Kommandør C. L. With-Seidelin. Bogen er baaret af de samme lødige Forsker-Egenskaber, der er anerkendte ved Værkets tidligere Dele, og skønt den kun i ringe Grad skildrer Krigsbegivenheder, hvad der væsentlig er Følgen af den overordentlig svage militære Stilling, som Danmark indtog længe efter Nederlaget ved Gadebusch, indeholder den dog adskilligt, der kan gøre Krav paa almindelig Interesse.

Navnlig paa to Punkter bringer Bogen Nyt af Betydning. Det ene er Skildringen af Huset Gottorps Skæbne efter Stenbocks Overgivelse og indtil Tønnings Kapitulation d. 8. Febr. 1714. Med Dygtighed har Forfatterne udredet de diplomatiske Traade, som Gørtz og andre gottorpske Statsmænd i denne Tid tvandt for at redde det lille Hertugdømme for Følgerne af Forrædderiet mod Danmark, da Fæstningen var bleven aabnet for Stenbock. Det var som bekendt Gørtz, der fik draget Preussen med ind i den nordiske Storpolitik, og det unge Kongeriges Hersker, Frederik Wilhelm I, var let at lokke hertil,